

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 116359

022(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ 5 પાંચ વિભાગ અને 48 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) પ્રશ્નની સામે લખેલ અંક ગુણ દર્શાવે છે.
- 4) પ્રશ્નની સૂચના પ્રમાણે જવાબ લખવા.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - A

■ નીચે આપેલા પ્રશ્નક્રમાંક 1 થી 10 હેતુલક્ષી પ્રકારના પ્રશ્નો છે. આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ (A, B, C, D) પસંદ કરી જવાબ લખો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]

- 1) આકૃતિ કયા પ્રકારના વિતરણ માટે દોરવામાં આવે છે ?
(A) સતત (B) અસતત
(C) વિષમ (D) આદર્શ
- 2) વિકાસ એક બહુપરિમાણીય પ્રક્રિયા છે. આ વિધાન કોણે રજૂ કર્યું છે ?
(A) ટોડેરો (B) કિન્ડલ બર્જર
(C) માર્શલ (D) મેચલપ
- 3) ચોખા આપીને કાપડ મેળવવાની આર્થિક વ્યવસ્થા કયા નામે ઓળખાતી હતી ?
(A) નાણા પ્રથા (B) બેન્કિંગ વ્યવસ્થા
(C) સાટા પ્રથા (D) ઉધાર પ્રથા

- 4) વિશ્વની સૌ પ્રથમ બેંકની સ્થાપના કયા દેશમાં થઈ ?
 (A) ફ્રાન્સ (B) યુ.એસ.એ. (U.S.A.)
 (C) નોર્વે (D) સ્પેન
- 5) બેરોજગારીના પ્રકારો નક્કી કરવા માટેના ચાર માપદંડો કોણે રજૂ કર્યા છે ?
 (A) ભગવતી સમિતિ (B) રાજકૃષ્ણ સમિતિ
 (C) વેંકટરમન સમિતિ (D) તેંડુલકર સમિતિ
- 6) વર્ષ 2014-15 ના અંદાજ પ્રમાણે ખેતી ક્ષેત્રમાં રોજગારી મેળવતા લોકોનું પ્રમાણ કેટલું હતું ?
 (A) 24% (B) 26%
 (C) 49% (D) 72%
- 7) ટ્યૂકડા ઉદ્યોગોમાં મૂડી રોકાણની મર્યાદા કેટલી છે ?
 (A) 10 લાખ (B) 15 લાખ
 (C) 20 લાખ (D) 25 લાખ
- 8) વર્ષ 2011-12 માં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે રોજગારી નું પ્રમાણ કેટલું હતું ?
 (A) 49% (B) 27%
 (C) 24.3% (D) 10%
- 9) વીજળી ઉત્પાદનનું કયું માધ્યમ પ્રદુષણ ફેલાવે છે ?
 (A) થર્મલ પાવર (B) હાઈડ્રોપાવર
 (C) સૂર્ય ઉર્જા (D) પવન ચક્કી
- 10) ભારત સરકારના કુલ ખર્ચના કેટલા ટકા ખર્ચ આરોગ્ય પાછળ ખર્ચે છે ?
 (A) 2.4% (B) 4.4%
 (C) 6.4% (D) 8.4%

વિભાગ - B

- નીચે આપેલા પ્રશ્ન ક્રમાંક 11 થી 20 પ્રશ્નોના જવાબ એક-બે વાક્યમાં આપો.
દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 11) માથાદીઠ આવક એટલે શું ?
- 12) કુગાવો એટલે શું ?
- 13) નાણાનો અર્થ આપો.
- 14) IRDP નું પુરું નામ જણાવો.
- 15) "Drain of Brain નો અર્થ આપો.
- 16) દીન દયાલ ઉપાધ્યાય ગ્રામજ્યોતિ યોજના (DUGJY) નો હેતુ જણાવો.
- 17) રોકડિયા પાકનો અર્થ આપો.
- 18) વિદેશ વ્યાપારમાં કયું ઉત્પાદનનું સાધન વધારે ગતિશીલ બન્યું છે ?
- 19) વિશિષ્ટ આર્થિક વિસ્તાર એટલે શું ?
- 20) વિકાસલક્ષી સ્થળાંતર કોને કહેવાય ?

વિભાગ - C

- નીચેના 21 થી 34 સુધીના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં ઉત્તર લખો. દરેકના 2 ગુણ છે.

[28]

- 21) ઈન્ટરનેટના ઉપયોગના ભયસ્થાનો જણાવો.

- 22) નાણાંના પ્રકારો જણાવો.
- 23) રેપોરેટ અને રીવર્સ રેપોરેટનો અર્થ આપો.
- 24) વેપારી બેન્ક અને મધ્યસ્થ બેન્ક વચ્ચે નો તફાવત આપો.
- 25) રાષ્ટ્રીય ગ્રામીણ રોજગાર બાંહેધરી કાનૂન (2005) (NREGA) ટૂંકમાં લખો.
- 26) સાપેક્ષ ગરીબીનો ખ્યાલ યોગ્ય ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.
- 27) “ભારતમાં શ્રમપ્રધાન ઉત્પાદન પદ્ધતિ વધારે અનુકૂળ છે.” – વિધાન સમજાવો.
- 28) પ્રચ્છન્ન બેરોજગારી નો ખ્યાલ સમજાવો.
- 29) 1921ના વર્ષને “મહા વિભાજક” વર્ષ તરીકે શા માટે ઓળખવામાં આવે છે ?

અથવા

ઉત્પાદક અને અનઉત્પાદક વસ્તી એટલે શું ?

- 30) વેપારતુલા અને લેણદેણ તુલા વચ્ચેનો તફાવત સ્પષ્ટ કરો.
- 31) હૂંડિયામણ દર વિશે ટૂંકમાં સમજાવો.
- 32) મૂડી રોકાણના આધારે ઉદ્યોગોના પ્રકારના માત્ર નામ જણાવો.
- 33) 2001 ની વસ્તી ગણતરી મુજબ નગરની વ્યાખ્યા આપો.

અથવા

વીજળી કેટલી રીતે મેળવી શકાય છે ?

34) આકર્ષણ સ્થળાંતર કોને કહેવાય ?

વિભાગ - D

■ નીચે આપેલા પ્રશ્નક્રમાંક 35 થી 43 સુધીના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર જવાબ આપો. દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે.

[27]

35) જીવનની ભૌતિક ગુણવત્તાના ત્રણ ઘટકો સમજાવો.

36) સાટા પદ્ધતિની મર્યાદાઓ જણાવો.

37) રિઝર્વ બેન્કના નાણાંકીય કાર્યો સમજાવો.

અથવા

બેન્કરેટ વિશે ટૂંકનોંધ લખો.

38) “ખામીયુક્ત શિક્ષણ પદ્ધતિ બેરોજગારી માટે જવાબદાર છે.” – વિધાન સમજાવો.

39) વસ્તી નિયંત્રણના ઉપાયો સમજાવો.

40) કૃષિક્ષેત્રને અર્થતંત્રની કરોડરજજી કહેવામાં આવે છે – વિધાન સમજાવો.

41) તફાવત આપો : આંતરિક વેપાર અને આંતર રાષ્ટ્રીય વેપાર

અથવા

વિદેશ વેપાર માટેના કારણો જણાવો.

42) નાના પાયાના ઉદ્યોગોનું મહત્વ લખો.

43) સ્થળાંતરની નકારાત્મક અસરો જણાવો.

અથવા

શહેરીકરણની હકારાત્મક અસરો ચર્ચો

વિભાગ - E

- નીચે આપેલા પ્રશ્નક્રમાંક 44 થી 48 સુધીના પ્રશ્નોના વિસ્તારપૂર્વક જવાબ આપો.
દરેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે.

[25]

44) આકૃતિ અને આલેખ દોરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો જણાવો.

45) ભારતમાં આયોજનકાળ દરમ્યાન ગરીબી ઘટાડવાના ઉપાયોની ચર્ચા કરો.

અથવા

ગરીબીનો અર્થ આપી ગરીબીના નિર્દેશકો સમજાવો.

46) મૃત્યુદરનો અર્થ આપી નીચા મૃત્યુદરના કારણો જણાવો.

47) કૃષિ ક્ષેત્રની નીચી ખેત - ઉત્પાદકતાનાં કારણો ચર્ચો.

અથવા

ભારતમાં ૧૯૬૬ દરમ્યાન અપનાવેલ આધુનિક ખેતીના અભિગમની વિસ્તૃત ચર્ચા કરો.

48) નીચે આપેલી આંકડાકીય માહિતીને સંભાવિતમાં રજૂ કરી તેનું વિશ્લેષણ કરો.

દેશ	નોર્વે	અમેરિકા	શ્રીલંકા	ભારત	પાકિસ્તાન
રાષ્ટ્રીય આવકની વાર્ષિક ટકાવારી વૃદ્ધિ - દર (2014)	2.2	2.4	4.5	7.3	4.7

નોંધ : અંધજન વિદ્યાર્થીઓ માટે સૂચના : અંધજન વિદ્યાર્થીએ માત્ર વિશ્લેષણ કરવું.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

022(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में कुल 5 विभाग और 48 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) प्रश्न के दाहिनी ओर अंक दिए गए हैं।
- 4) प्रश्न के साथ दी गई सूचना के अनुसार ही उत्तर लिखिए।
- 5) प्रत्येक विभाग नए पन्ने पर लिखिए।

विभाग -A

- नीचे दिए गए प्रश्न क्रमांक 1 से 10 हेतुलक्षी प्रकार के प्रश्न हैं। दिए गए विकल्पों में से सही विकल्प (A, B, C, D) पसंद करके जवाब लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) आकृति किस प्रकार के वितरण हेतु बनाई जाती है?
  - (A) सतत
  - (B) असतत
  - (C) विषम
  - (D) आदर्श
- 2) विकास एक बहुपरिमाण्य प्रक्रिया है। यह विधान किसने प्रस्तुत किया?
  - (A) टोडेरो
  - (B) किन्डल बर्जर
  - (C) मार्शल
  - (D) मेचलप

- 3) चावल देकर कपड़ा प्राप्त करने की आर्थिक व्यवस्था किस नाम से जानी जाती थी?
- (A) मुद्रा प्रथा
(B) बैंकिंग व्यवस्था
(C) वस्तु विनिमय प्रथा
(D) उधार प्रथा
- 4) विश्व की सर्वप्रथम बैंक की स्थापना किस देश में हुई?
- (A) फ्रांस
(B) यू.एस.ए.
(C) नॉर्वे
(D) स्पेन
- 5) बेरोजगारी के प्रकार निर्धारित करने के मुख्य चार मापदंड किसने प्रस्तुत किए?
- (A) भगवती समिति
(B) राजकृष्ण समिति
(C) वेंकटरमन समिति
(D) तेंदुलकर समिति
- 6) वर्ष 2014-15 में कृषि क्षेत्र में से रोजगार पाने वालों का प्रमाण कितना था?
- (A) 24%
(B) 26%
(C) 49%
(D) 72%
- 7) अत्यंत छोटे पैमाने के उद्योगों में पूँजी निवेश की मर्यादा कितनी है?
- (A) 10 लाख
(B) 15 लाख
(C) 20 लाख
(D) 25 लाख

- 8) वर्ष 2011-12 में औद्योगिक क्षेत्र में रोजगार का प्रमाण कितना था?
- (A) 49%
- (B) 27%
- (C) 24.3%
- (D) 10%
- 9) बिजली उत्पादन का कौन-सा माध्यम प्रदूषण फैलाता है?
- (A) थर्मल पावर
- (B) हाइड्रो पावर
- (C) सूर्य ऊर्जा
- (D) पवन चक्की
- 10) भारत सरकार के कुल खर्च का कितना प्रतिशत खर्च आरोग्य पर किया जाता है?
- (A) 2.4%
- (B) 4.4%
- (C) 6.4%
- (D) 8.4%

विभाग - B

- नीचे दिए गए प्रश्न क्रमांक 11 से 20 प्रश्नों के जवाब एक-दो वाक्यों में दीजिए।
प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) प्रतिव्यक्ति आय अर्थात् क्या?
- 12) मुद्रास्फीति का क्या अर्थ है?
- 13) मुद्रा की व्याख्या दीजिए।
- 14) IRDP का पूरा नाम दीजिए।

- 15) "Drain of Brain" का क्या अर्थ है?
- 16) पंडित दीनदयाल उपाध्याय ग्राम ज्योति योजना (DUGJY) का मुख्य उद्देश्य बताइए।
- 17) नकद फसल का क्या अर्थ है?
- 18) विदेश व्यापार में कौन-सा उत्पादन का साधन सबसे अधिक गतिशील है?
- 19) विशिष्ट आर्थिक विस्तार किसे कहते हैं?
- 20) विकासलक्षी स्थानांतरण किसे कहते हैं?

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 34 तक के प्रश्नों के संक्षिप्त में उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[28]

- 21) इन्टरनेट के उपयोग के भयस्थान बताइए।
- 22) मुद्रा के प्रकार बताइए।
- 23) रेपोरेट और रिवर्स रेपोरेट का अर्थ बताइए।
- 24) व्यापारी बैंक और मध्यस्थ बैंक के बीच अंतर स्पष्ट कीजिए।
- 25) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार गारंटी कानून (2005) (NREGA) को संक्षेप में समझाइए।
- 26) सापेक्ष गरीबी का ख्याल योग्य उदाहरण के द्वारा समझाइए।
- 27) 'भारत में श्रम प्रधान उत्पादन पद्धति अधिक अनुकूल है'। विधान स्पष्ट कीजिए।
- 28) प्रच्छन्न बेरोजगारी की संकल्पना स्पष्ट कीजिए।

29) ई.सन् 1921 के वर्ष को 'महान विभाजक' वर्ष के रूप में क्यों जाना जाता है?

अथवा

उत्पादक और अनुत्पादक जनसंख्या अर्थात् क्या?

30) व्यापार तुला और लेनेदेन की तुला के बीच अंतर स्पष्ट कीजिए।

31) विनिमय दर पर संक्षेप में टिप्पणी लिखिए।

32) पूँजी निवेश के आधार पर उद्योगों के प्रकारों के नाम बताइए।

33) ई. सन् 2001 की जनगणना के अनुसार नगर की व्याख्या दीजिए।

अथवा

बिजली कितने प्रकार से प्राप्त की जा सकती है?

34) आकर्षक स्थानांतरण किसे कहते हैं?

विभाग -D

■ नीचे दिए गए प्रश्न क्रमांक 35 से 43 तक के प्रश्नों के मुद्दासर उत्तर लिखिए।
प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं :

[27]

35) जीवन की भौतिक गुणवत्ता आंक के तीनों घटकों को समझाइए।

36) वस्तु विनिमय प्रथा की मर्यादाएँ बताइए।

37) रिजर्व बैंक के मुद्राकीय कार्यों को समझाइए।

अथवा

बैंक दर पर संक्षेप में टिप्पणी लिखिए।

38) क्षतियुक्त शिक्षा प्रणाली बेरोजगारी के लिए जिम्मेदार है। विधान समझाइए।

39) जनसंख्या नियंत्रण के उपायों की चर्चा कीजिए।

- 40) कृषि क्षेत्र अर्थतंत्र की करोड़ रज्जू के समान है। विधान समझाइए।
41) आंतरिक व्यापार और अंतर्राष्ट्रीय व्यापार के बीच अंतर स्पष्ट कीजिए।

अथवा

अंतर्राष्ट्रीय व्यापार अस्तित्व में आने के कारणों की चर्चा कीजिए।

- 42) छोटे पैमाने के उद्योगों का महत्त्व समझाइए।
43) स्थानांतरण के नकारात्मक असरों को समझाइए।

अथवा

शहरीकरण के सकारात्मक असरों को समझाइए।

विभाग -E

- नीचे दिए गए प्रश्न क्रमांक 44 से 48 तक के प्रश्नों के विस्तारपूर्वक उत्तर दीजिए।
प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[25]

- 44) आकृति एवं आलेख बनाते समय ध्यान में रखने योग्य बातें बताइए।
45) भारत में आयोजन काल के दौरान गरीबी घटाने के उपायों की चर्चा कीजिए।

अथवा

गरीबी का अर्थ बताते हुए गरीबी के निर्देशकों को समझाइए।

- 46) मृत्युदर का अर्थ बताकर निम्न (नीची) मृत्युदर के कारण बताइए।
47) नीची कृषि उत्पादकता के लिए जिम्मेदार कारणों की चर्चा कीजिए।

अथवा

भारत में ई. सन् 1966 के दौरान अस्तित्व में आए आधुनिक खेती के दृष्टिकोण की विस्तृत चर्चा कीजिए।

- 48) नीचे दर्शाई गई सांख्यिकीय जानकारी को स्तंभ आकृति में दर्शाकर विश्लेषण कीजिए :

देश	नाँवें	अमेरिका	श्रीलंका	भारत	पाकिस्तान
राष्ट्रीय आय की वार्षिक वृद्धि दर प्रतिशत में (2014)	2.2	2.4	4.5	7.3	4.7

नोट : अंधजन विद्यार्थियों के लिए सूचना -
अंधजन विद्यार्थी मात्र विश्लेषण ही करेंगे।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

022(E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours/

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains 5 sections and 48 questions in total.
- 2) All questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Figures to the right side indicate full marks for the questions.
- 4) Answer the questions according to the instructions.
- 5) Start a new section on a new page.

SECTION - A

- Select and write the correct alternatives (A, B, C, D) from the options given below from questions 1 to 10. Each question carries 1 mark :

[10]

- 1) For which type of distribution a graph is drawn?
  - (A) Continuous
  - (B) Discrete / Discontinuous
  - (C) Skewed
  - (D) Ideal

- 2) Development is a multidimensional process. Who has given this statement?
  - (A) Todaro
  - (B) Kindle Berger
  - (C) Marshall
  - (D) Machlup

- 3) What is the economic system called that allows exchange of rice instead of clothes?
- (A) Monetary system
  - (B) Banking system
  - (C) Barter system
  - (D) Loan system
- 4) Where was the first real bank established in the world?
- (A) France
  - (B) U.S.A.
  - (C) Norway
  - (D) Spain
- 5) Who presented four measures to know the nature and types of unemployment?
- (A) Bhagwati Committee
  - (B) Raj Krishna Committee
  - (C) Venkataraman Committee
  - (D) Tendulkar Committee
- 6) How much employment was provided by agriculture sector in the year 2014-15?
- (A) 24%
  - (B) 26%
  - (C) 49%
  - (D) 72%
- 7) What is the amount of investment limit in the Tiny Industries?
- (A) 10 Lakhs
  - (B) 15 Lakhs
  - (C) 20 Lakhs
  - (D) 25 Lakhs

- 8) What was the proportion of employment in industries in 2011-12?
- (A) 49%
- (B) 27%
- (C) 24.3%
- (D) 10%
- 9) Which of the following ways of generation of electricity spread pollution?
- (A) Thermal power
- (B) Hydro electric power
- (C) Solar energy
- (D) Wind power
- 10) How much percentage of total expenditure is spent on health in India?
- (A) 2.4%
- (B) 4.4%
- (C) 6.4%
- (D) 8.4%

SECTION - B

- All the questions from 11 to 20 should be answered in one two sentences each. Each question carries 1 mark : [10]

- 11) What is per capita income?
- 12) What is inflation?

- 13) Define money.
- 14) Give the full form of IRDP.
- 15) Explain the concept of 'Drain of Brain'.
- 16) State an objective of Deendayal Upadhyay Gramjyoti Yojana (DUGJY).
- 17) Give the meaning of cash crop.
- 18) Which factor of production is most mobile in international trade?
- 19) What is Special Economic Zone?
- 20) What is meant by development based migration?

SECTION - C

- Answer the following questions from 21 to 34 in brief. Each question carries 2 marks :

[28]

- 21) Give the Caution areas in using internet for studying.
- 22) State the types of money.
- 23) Explain the meaning of Repo rate and Reverse Repo rate.
- 24) State the difference between a commercial bank and a central bank.
- 25) Explain in short National Rural Employment Guarantee Act, 2005 (NREGA).

- 26) Explain the concept of Relative Poverty with appropriate example.
- 27) 'Labour intensive technique is more applicable in India'. Explain the statement.
- 28) Explain the concept of Disguised unemployment.
- 29) Why is the year 1921 identified as the year of 'great divide'?

OR

What is meant by productive and unproductive population?

- 30) Distinguish between Balance of trade and Balance of payment.
- 31) Write a short note on exchange rate.
- 32) Classify the various types of industries on the basis of capital investment.
- 33) Define the town according to the census of 2001.

OR

What are the ways through which electricity can be produced?

- 34) What are the pull factors for migration?

SECTION - D

- Answer the following questions from 35 to 43 to the point.

Each question carries 3 marks :

[27]

- 35) Discuss the three determinants of physical quality of life Index.
- 36) Explain limitations of barter system.
- 37) Explain monetary functions of 'Reserve Bank of India'.

OR

Write a short note on 'Bank rate'.

- 38) "Defective education system is responsible for unemployment" — Explain the statement.
- 39) Discuss the methods to control population.
- 40) "Agriculture sector is known as the backbone of the economy." — Explain the statement.
- 41) Explain the difference between internal and international trade.

OR

What are the reasons for emergence of international trade.

- 42) Explain the importance of small scale industries.
- 43) Explain the negative effects of migration.

OR

Explain the positive effects of urbanisation.

SECTION - E

- Answer the following questions from 44 to 48 to the point.

Each question carries 5 marks :

[25]

- 44) State the important aspects to be considered while drawing a digaram and a graph.
- 45) Discuss the steps taken by India to reduce poverty during planning period.

OR

What is poverty? Explain its indicators.

- 46) Define the term 'death rate'. What are the causes of low death rate?
- 47) Discuss the reasons for low Agriculture productivity of agriculture sector.

OR

Since 1966 modern agriculture emerged in India. Discuss in the context of modern agriculture in detail.

- 48) Represent the following data in a bar diagram and analyse it:

Country	Norway	America	Srilanka	India	Pakistan
Annual Growth Rate of National income (in percent 2014)	2.2	2.4	4.5	7.3	4.7

Note : For Blind candidates —

Blind students have to do analysis only.

